

CHRISTOPHER BOLLAS: „WHEN THE SUN BURSTS: THE ENIGMA OF SCHIZOPHRENIA“

YALE UNIVERSITY PRESS, 2015.

Vedran Bilić

psihijatar, edukator iz psihoanalitičke psihoterapije i grupne analize, član Instituta za grupnu analizu
/ psychiatrist, educator in analytical psychotherapy and group analysis, member of the Institute for Group Analysis

Christopher Bollas psihoanalitičar je koji je završio edukaciju za psihoanalitičara na Institutu za psihoanalizu u Londonu i psihoterapeut educiran u klinikama Buffalo i Tavistok. Odrastao je u Kaliforniji, diplomirao povijest, a doktorirao englesku književnost. Ima dvostruko američko i britansko državljanstvo. Izdao je četrnaest knjiga iz psihoanalize.

Knjiga „When the Sun Bursts: The Enigma of Schizophrenia“ njegova je najnovija publikacija. Ima 241 stranicu. Podijeljena je u tri cjeline i sadržava sedamnaest poglavlja.

Prva cjelina obrađuje Bollasovo rano razdoblje rada kad je u dobi od 23. do 25. godine, nakon što je diplomirao povijest, radio s djecom dobi od pet do dvanaest godina, a nakon toga i s odraslima oboljelima od shizofrenije. Naslovi poglavlja su: „Up Against the Wall“, „A Nation’s Madness“, „Frozen Psychosis“, „Free Speech“, „A Magical Bench“, „Listening to a Different Logic“.

U drugoj cjelini autor obrađuje teoretske postavke načina razmišljanja i ponašanja oboljelih od shizofrenije. Naslovi su: „From History to Mythology“, „Leaving Things Alone“, „Meta-sexuality“, „Hearing Voices“, „Assumed Knowledge“, „Hiding the Mind“, „Dodging Thought“, „Somatoforms“, „Dumbing Down“.

U trećem dijelu prikazuje psihoterapiju oboljelih od shizofrenije, a naslovi su: „Where are You From?“, „Change“, „Lucy on an Island“.

Bollas je knjigu posvetio svojim pacijentima oboljelim od shizofrenije: „Njihovim briljantnim inventivnim rješenjima teške situacije u kojoj se nalaze i posebno njihovoj temeljnoj hrabrosti.“

U knjizi Bollas razmatra i metapsihologiju i tehniku dinamičke psihoterapije shizofrenije.

Kao izvore svojih pretpostavki navodi sljedeće autore: W. Bion, R. D. Laing, H. Segal, B. Joseph, H. Rosenfeld, H. Rey,

L. Sohn, J. Steiner. Vidljivo je Bollaso-vo veliko zanimanje za razumijevanje značenja psihotičnih produkcija, simptoma i ponašanja.

Knjiga budi mnoštvo asocijacija koje, naravno, ovise o osobi koja ju čita. Međutim, gotovo je sigurno da će svako- ga čitatelja potaknuti na nove načine razmišljanja. Knjigu možemo čitati s pristupom problematici na više razina. Na primjer, kao teoretski prikaz metapsihologije shizofrenije ili kao izvor kliničkih primjera. Možemo je promatrati i kao vrijedan praktični priručnik mogućih intervencija u psihoterapiji psihotičnih bolesnika iako BOLLAS nije koncipirao knjigu na taj način. Knjiga nam u svakom slučaju može pomoći u razumijevanju psihotičnih produkcija i ponašanja bolesnika.

BOLLAS u uvodu navodi da knjiga prati razvoj njegova razumijevanja mogućnosti rada s oboljelima od shizofrenije. Shizofreni bolesnici velik su terapijski izazov.

Knjiga sadržava mnoštvo opisa praktičnih psihoterapijskih intervencija iz psihoterapija oboljelih od shizofrenije. Na više mjesta BOLLAS prikazuje svoje konkretne psihoterapijske intervencije tijekom psihoterapije tih bolesnika koja je utemeljena na psihodinamičkom razumijevanju. BOLLAS se bez dvojbe zalaže za uvrštavanje psihoterapije

u liječenje shizofrenih bolesnika. Pri tome njihove psihotične produkcije i ponašanja imaju veliku važnost jer predanom i vještom terapeutu omogućuju razumijevanje bolesnika. To je suprotno od klasičnog psihijatrijskog pristupa shizofrenom bolesniku u kojem se bolesnikovim psihotičnom produkcijama psihijatar bavi samo deskriptivno. U okviru takva terapijskog pristupa psihijatar treba primijetiti i opisati psihotične produkcije shizofrenih bolesnika i evidentirati ih. Prema njima zatim treba postupati kao prema općim i nespecifičnim pokazateljima psihotičnog procesa, a njihova specifičnost za pojedinog bolesnika ne uzima se u obzir. Te produkcije ustvari nemaju posebno značenje. Osim što ukazuju na prisutnost psihotičnog procesa, nemaju vrijednost u terapiji, odnosno psihijatar ne nastoji razumjeti njihovu specifičnost kod pojedinog bolesnika. Prema tome, njima se i ne treba posebno baviti niti ih pokušavati razumjeti u okviru specifične osobnosti pojedinog bolesnika i njegovih odnosa. Dapače, pragmatičan stav je da takve doživljaje bolesnika treba što temeljitije suzbiti, a to je moguće postići odgovarajućim dozama psihofarmaka, koje bolesnik u mnogim slučajevima treba i trajno uzimati. Tako je bolesniku omogućena egzistencija u društvenoj zajednici, ali psihološka cijena može biti visoka. Ne suzbijaju se samo psihotični doživljaji

nego i cijela ličnost bolesnika, odnosno provodi se bolesnikova farmakološka internacija. Drugi je vid rješavanja problema koje uzrokuju psihotični doživljaji izolacija bolesnika putem više hospitalizacija na psihijatrijskim odjelima, a ponekad u putem dugotrajne hospitalizacije.

Zato treba klasičan psihijatrijski stav prema liječenju oboljelih od shizofrenije modificirati i u liječenje koliko je moguće integrirati psihoterapiju, odnosno integrirati psihodinamičke spoznaje o shizofreniji u modele liječenja.

Prema Bollasu psihotični doživljaji i produkcije nisu besmislen nusprodukt psihotičnog rasapa ličnosti bez ikakva posebnog značenja i vrijednosti za terapiju. Psihotični simptomi i ponašanja za koje je u psihijatriji dugo bilo dovoljno da ih se primijeti i opiše imaju smisao, psihotičnu logiku, te ih se, ako se uspije dokučiti ta logika, može dekodirati i razumjeti. Njihovo specifično značenje i mjesto u psihologiji i ponašanju psihotičnog bolesnika postaje jasnijim kad terapeut uspije proširiti svoju empatiju do psihotičnog načina doživljavanja i dokučiti (psihotičnu) logiku bolesnika koja je često povezana i s poviješću njegovih objektnih odnosa. Pri tome je Bolla iskoristavao govor tijela bolesnika, učio značenje njihovih jednostavnih gesta u okviru osobnog sustava znakova bolesnika i tražio na-

čin prevođenja tih načina komunikacije u riječi.

Time Bolla nastavlja sad već sto godina staro Jungovo nastojanje. Jung je pokazao kako je, barem povremeno, moguće razumijevanje psihotičnih produkcija psihotičnog bolesnika koje mogu ukazivati na ostatke njegovih objektnih odnosa (slučaj psihotične bolesnice koja je desetljećima stereotipno ponavljala kretnju rukom karakterističnu za postolara kao posljednju poveznicu i ostatak njezine davne veze sa zaručnikom postolarom koji ju je napustio) ili na aktiviranje kolektivnih nesvjesnih sadržaja. Primjer je slučaj bolesnika koji je netremice gledao u nebo te je Jungu opisao svoju psihotičnu viziju u kojoj je gledao kako iz sunca izlazi solarni falus. Ta psihotična vizija, iako impresivna, Jungu nije ništa govorila sve dok mnogo kasnije nije naišao na mit u kojem je opisana upravo takva vizija solarnog falusa. To je Jungu ukazalo na prisutnost kolektivnog nesvjesnog koje nije ograničeno osobnim iskustvima osobe. Jasno, taj psihotični bolesnik nije mogao psihološki iskoristiti kontakt s kolektivnim nesvjesnim, nego je njegov slabi ego bio preplavljen.

Bolla prikazuje Nicka, dječaka od jedanaest godina koji je bio autističan. Nakon nekoliko godina Nick je počeo govoriti. Povremeno, kad je sjena

zrakoplova koji je slijetao u obližnju zračnu luku prelazila preko zgrade i mjesta na kojem su se nalazili, Nick je doživljavao izrazit strah. Kako bi ga umirio Bollas je Nicku objašnjavao da zrakoplovi prelijeću kako bi sletjeli na pistu zračne luke. S druge strane, Nick je Bollasu objašnjavao da je to vrlo opasno. Ni jedan ni drugi dugo nisu mogli postići da ih druga strana razumije, a kamoli prihvati njihovo stajalište. Jednom je Nick na Bollasovo pitanje je li se kada vozio u zrakoplovu odgovorio da to nije moguće jer je on prevelik za zrakoplov, tako da nije moguće da u njega uđe. Bollas je nešto kasnije od Nickovih roditelja saznao da se kod dječaka pojavljivao izrazit strah kad bi prolazili automobilom pokraj zračne luke. Nick bi svaki put kad bi prolazili pokraj zračne luke doživljavao jak napadaj panike i morali bi ga fizički sputati i pokriti mu oči dok se ne udalje od zračne luke. Taj Nickov strah Bollasu je i dalje bio nerazumljiv dok mu jednom prilikom dječak nije objasnio čega se toliko boji. Nick je rekao Bollasu kako on zna što se događa sa zrakoplovima: oni se smanje kad slijeću na pistu zračne luke. Nick je zatim objasnio da su zrakoplovi veliki kad prelijeću preko njih, međutim, prije aerodroma postavljen je uređaj za smanjivanje koji smanjuje zrakoplove kako bi sletjeli. On se ustvari bojao uređaja za smanjivanje.

Nick nije mogao pojmiti da su zrakoplovi kad su bili daleko samo izgledali manji, a da se ustvari nisu smanjili, nego je smatrao da su se stvarno smanjili. Njegov način doživljavanja nije uključivao uobičajenu percepciju udaljenih predmeta u kojoj se događa nesvjesna psihička obradba i korekcija senzornih percepcija, koje realno i jesu manje za udaljeni predmet. Smanjena senzorna percepcija udaljenih predmeta psihički se korigira. Manji broj senzornih informacija koje opadaju s udaljenošću ne percipiramo kao percepciju manjeg objekta, nego predmete percipiramo kao udaljenije. Iako predmeti koji su daleko izgledaju manji, mi znamo da tako samo izgledaju jer su daleko te da su ustvari jednake veličine kao i kad su blizu. Nick je u skladu sa svojim konkretnim načinom doživljavanja stvarnosti doživljavao da se predmeti stvarno smanjuju, a prema tom doživljaju postaje razumljiv i njegov doživljaj paničnog straha. Naime, predmeti tako mogu i nestati. Njegov paničan strah odnosio se na za njega realnu mogućnost da putem uređaja za smanjivanje protiv svoje volje bude smanjen kako bi stao u taj mali zrakoplov, odnosno da ostane zarobljen u malom objektu koji može i nestati te da tako i on nestane. Dječakov doživljaj *selfa* ustvari je bio kronično ugrožen psihotičnim procesom. Zato se intenzivan strah od smanjivanja i katastrofalnog nestajanja

odnosio na *self* i ustvari je odražavao njegovu aktualnu psihičku situaciju u kojoj je katastrofa gubitka *selfa* stalna i realna mogućnost. Strah od nestajanja *selfa* za njega je realan, a mogao bi biti povezan i s opasnošću od gubitka povezanosti s važnim objektima.

U tom prikazu Bollas vrlo zorno ukazuje na to da, koliko god s naše (nepsihotične) točke gledišta doživljaji psihotičnog bolesnika bili izvan svakog konteksta i nelogični, oni imaju svoj smisao. Bolesnikova iskustva moguće je razumjeti jedino s njegove točke gledišta. Naime, prema Bollasu, psihotični bolesnici egzistiraju na rubu ljudske percepcije. Oni „vide“ ono što ostali nikad ne primjećuju. Da bismo razumjeli psihotičnog bolesnika i ono što doživljava, da bismo odgonetnuli „zagonetku shizofrenije“, trebamo (privremeno) zanemariti svoju uobičajenu poziciju i postići psihotičnu točku gledišta.

Drugim riječima, terapeut primjenjuje duboku regresiju u terapijske svrhe, odnosno komunicira s vlastitim psihotičnim sadržajima i dijelovima *selfa* koji su potaknuti odnosom s psihotičnim bolesnikom. Takvo razumijevanje omogućuje dubok raport i psihoterapijski odnos sa psihotičnim bolesnikom. Razumijevanje bolesnika temelj je psihodinamičke terapije. Bez razumijevanja nije moguće uspostavljanje i razvijanje odnosa s bolesnikom.

Dobar terapijski odnos presudan je terapijski čimbenik u svim psihoterapijama pa tako i u liječenju oboljelih od shizofrenije. Ako nema odnosa, moguće je bolesnika liječiti tehnički pravilno, kao da obrađujemo neki predmet, međutim, rezultati takva liječenja ne mogu se smatrati onim što je najbolje moguće postići u liječenju psihotičnih bolesnika. Jedna je od velikih prepreka u psihoterapiji oboljelih od shizofrenije vrlo ograničen potencijal tih bolesnika za stvaranje i održavanje objektnih odnosa. Razumijevanje tih bolesnika i njihovih psihotičnih produkcija putem kontakta s njihovim psihotičnim načinom doživljavanja može pomoći da terapeut s tim bolesnicima uspije stvoriti i održati terapijski odnos.

Bollas također ukazuje na to da možemo mnogo naučiti od psihotičnih bolesnika. Oni dovode u pitanje našu konsenzusom prihvaćenu percepciju realnosti jer bukvalno, konkretno, bez mnoštva obrana kroz svoje „psihotične leće“ vide i percipiraju činjenice. Oslobođeni su dodatne obradbe činjenica u skladu s opće prihvaćenom percepcijom realnosti. Naime, da bismo postali i ostali „normalnima“ moramo ograničiti svoje percepcije. „Normalna“ obradba percepcija i činjenica koja je konsenzusom prihvaćena u okviru nekog društva sa svrhom da realnost učini razumljivom i podnošljivom može biti prilično iskrivljena, a to psihotični bo-

lesnici primjećuju. Shizofreni bolesnici ostaju na psihološkoj razini malog djeteta, s naivnom, ali jasnom percepcijom. Naglašavamo moguću korist i proširenje percepcije terapeuta primjenom „psihotične percepcije“. S druge strane, percepcija kroz „psihotične leće“ također na svoj način izrazito izobličuje mnoštvo aspekata stvarnosti. To je općepoznata činjenica koja može dovesti do cjelokupnog obezvjeđivanja i odbacivanja informacija koje se mogu dobiti putem psihotične percepcije.

Bollasova knjiga djelomično je i autobiografska. Naime, prateći opise Bollasovih iskustava sa psihoterapija oboljelih od shizofrenije, od prvih iskustava s autističnom djecom do kasnijih terapija, pratimo i tijek njegova profesionalnog života.

Knjigu u svakom slučaju preporučujemo jer otvara mogućnosti za nova razmišljanja i može unaprijediti razumijevanje i psihoterapijski pristup oboljelima od shizofrenije.

LITERATURA

1. Bollas C. (2015). *When the Sun Bursts: The Enigma of Schizophrenia*.
2. Boulder Colorado: Yale university Press.
3. Jung CG. Jaffe A. (1965). *Memoirs, Dreams, Reflectons*. New York: Random House.